Мельник Оксана Вікторівна, доцент кафедри кримінального процесу, Національна академія внутрішніх справ, Київ, Україна, https://orcid.org/0000-0003-1805-830X

Гаврилюк Людмила Володимирівна, доцент кафедри кримінального процесу, Національна академія внутрішніх справ, Київ, Україна, https://orcid.org/0000-0002-9441-4073

Тринога Тетяна Миколаївна, здобувач вищої освіти Національної академії внутрішніх справ, місто Київ, Україна, https://orcid.org/0009-0009-9617-8156

Melnyk Oksana Viktorivna, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure, National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine, https://orcid.org/0000-0003-1805-830X

Havryliuk Liudmyla Volodymyrivna, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure, National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine, https://orcid.org/0000-0002-9441-4073

Trynoha Tetiana, Higher education student at the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine, https://orcid.org/0009-0009-9617-8156

ЗАХИСТИТИ НАЙМЕНШИХ: ЯК ВБЕРЕГТИ ДИТИНУ ВІД АГРЕСІЇ В РОДИНІ

PROTECTING THE LITTLEST ONES: HOW TO SHIELD A CHILD FROM FAMILY AGGRESSION

Анотація. У статті проаналізовано зміст нормативно-правових актів, що стосуються інституту захисту прав дітей, зокрема, малолітніх у кримінальному провадженні. Розглянуто положення пілотного проєкту, яким затверджено Порядок реалізації експериментального проєкту «Спеціаліст із безпеки в

освітньому середовищі» та особливості доказування з урахуванням наявності офіцерів безпеки. Запропоновано авторське бачення щодо посилення превентивних заходів в середовищі, де перебуває дитина. Особливу увагу приділено основним векторам безпеки в навчальних закладах. Обґрунтовано необхідність створення окремих умов для захисту вже порушених прав дитини під час домашнього насильства.

В роботі акцентовано увагу на політиці держави в сфері захисту прав дитини під час домашнього насильства. Окремо виокреслено положення Стамбульської Конвенції. Створено підгрунтя для подальших доробок із впровадження окремих положень міжнародного законодавства, так і вітчизняного в контексті розгляду інтересів дитини як пріоритетного компоненту нагальної кримінальних процесуальних відносин.

Ключові слова: домашнє насильство, досудове розслідування, малолітній, кримінальне провадження, морально-етичні засади, права дитини, повторна травматизація, правосуддя дружнє до дитини.

Abstract. The article analyzes the content of legal acts concerning the protection of children's rights-specifically those of young children-within criminal proceedings. It examines the provisions of the pilot project that approved the procedure for implementing the "Safety Specialist in the Educational Environment" initiative, as well as the specifics of the evidentiary process in the context of the presence of safety officers. The author proposes an approach to strengthening preventive measures within the child's environment. Particular attention is paid to key aspects of safety in educational institutions. The necessity of establishing specific conditions to protect the rights of a child who has already been subjected to domestic violence is substantiated.

This paper focuses on state policy regarding the protection of children's rights in the context of domestic violence, with particular emphasis on the provisions of the Istanbul Convention. It lays the groundwork for further work on implementing both

international and domestic legal provisions, treating the child's best interests as a priority element within criminal procedural relations.

Keywords: domestic violence, pre-trial investigation, young child, criminal proceedings, moral and ethical principles, children's rights, re-traumatization, child-friendly justice.

Постановка проблеми. Будь-які слова, навіть з високих трибун, що сповнені вітаїстичним пафосом щодо захисту дітей, лишаться тільки емоцією, якщо не підкріпити її життєздатним механізмом, сердцевина якого поцілена на глибоке розуміння сутності дитячої психіки, її особливості та надзвичайної вразливості, стрімкій зміні поведінки та факторам розвитку. Цілком справедливим є положення ст. 10 Закону України «Про охорону дитинства»[1], в положеннях якого зазначено про безальтернативну заборону працювати у контакті з дітьми особам, інформацію про яких внесено до Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи [2]. Фокус уваги законодаця прикуто до визначення достатніх кордонів та меж втручання в коло, де є малолітня дитина. Дана стаття також має на меті з'ясування необхідності форсування узаконення правових норм, що можуть сприяти унеможливленню будь-якого жорстокого поводження з дитиною і в родині, і в державі, і поза її межами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для розуміння прихованих загроз під час розслідування кримінальних правопорушень за участю дитини досліджено ряд робіт сучасних авторів [3], які в своїх працях грунтовно проаналізували та висвітлили найболючіші гострі кути спроби пропорційно підійти до питання, що балансує між вирішенням завдань кримінального провадження та ментальним здоров'ям дитини.

Мета статті. Відомий вислів про те, що дітей не відлякаєш суворістю, - вони не переносять тільки брехні про те, що природний дитячий страх чи тривога

виникають не через строгість, але через фальш і несправедливість. Даний вислів є цілком справедливим і для сфери кримінальних процесуальних відносин, де дитина, що стоїть в центрі уваги, набуває нових рис і лише від правильного застосування моральних норм, не лише правових, інколи залежить і все подальше життя маленької дитини, її довіра до всесвіту, оточення та навіть до рідних. Метою статті є спроба звернути увагу на дитину як особистість з її внутрішнім Всесвітом, що не перестає ним бути навіть під час кримінального процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2023 р. № 867 було розпочато пілотний проєкт, яким затверджено Порядок реалізації експериментального проєкту «Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі» [4]. Для держави, що потерпає від великої кількості кримінальних правопорушень щодо дітей надзвичайно важливим є превенція злочинності, її запобігання всіма можливими способами. Оскільки діти, в своїй більшості, знаходяться переважно в навчальних закладах, то логічним є створення безпечного їх середовища. В даному пілотному проєкті зазначено, що «метою експериментального проекту є забезпечення безпеки в освітньому середовищі, у тому числі запобігання, раннє виявлення, припинення та усунення можливих негативних явищ, шляхом запровадження та організації діяльності спеціаліста із безпеки в освітньому середовищі» [4].

З метою виконання міжнародних зобовязань, що прийняла Україна для захисту прав дітей особливістю даного проєкту є 4 складові:

1) раннє виявлення та запобігання злочинам проти дітей, в тому числі, офіцер освітньої безпеки координує взаємодію між школою, поліцією (зокрема, ювенальною превенцією) та соціальними службами для негайного захисту дитини;

2) контроль доступу сторонніх осіб в освітнє снередовище, оскільки проєкт передбачає умови перебування людей на території навчального закладу, в свою

чергу, це сприяє мінімізації проникнення до навчальних закладів сторонніх осіб, які потенційно можуть вчинити протиправні дії щодо дітей;

3) відеоспостереження та охорона в навчальному закладі посилює безпекову складову, впровадження систем відеоспостереження, металодетекторів та облаштування огорож діє як превентивний фактор, оскільки можливим злочинцям є незручним потряпляти в поле зору камер тощо;

4) інформаційно-просвітницька робота офіцерів Служби освітньої безпеки є тим лакмусовим папірцем, що проявляє всю індивідуальну роботу з кожним із учнів, хто того вимагає. Але з урахуванням кількості учнів на одного офіцера на сьогоднішній день така робота є складною, оскільки повинно бути збільшено кількість офіцерів.

В постанові визначено, що закріплення за спеціалістом, який пройшов спеціальне навчання (профільну підготовку), закладів освіти здійснюється органом місцевого самоврядування (керівником відповідної військової адміністрації) з розрахунку *не більше 1500 учнів* (в одному закладі освіти або кількох, але не більше чотирьох закладах освіти) [5].

На нашу думку, така кількість дітей на одного офіцера є надвеликою, оскільки ідея проєкта якраз і полягає в індивідуалізації умов безпеки, створенні сприятливих умов навчання, перебування, спілкування. Неможливо фізично одній людині охопити таку кількість учнів та сприяти запобіганню чи протидії злочинності проти них навіть у випадку виявлення домашнього насильства над ними. Тому пропонуємо кількість офіцерів збільшити.

Наступною проблемою оточення є найближчі люди, з якими дитина знаходиться в той час, коли відпочиває та не навчається.

У вироку Болградського районного суду Одеської області від 16 квітня 2025 року по справі 497/3050/24 по обвинуваченню вітчима у скоєнні злочину, передбаченому ст. 125 ч. 1 КК України щодо малолітньої дитини, що має ознаки

домашнього насильства, зазначено, що згідно з дослідженнями доведено, що «домашнє насильство зазвичай складається з трьох фаз:

1) фаза будівництва напруги (поступова ескалація напруженості, окремі спалахи образ);

2) фаза насильницького епізоду (втрата контролю над діями кривдника, виявлення агресії в найбільш негативній формі, заподіяння шкоди жертві);

3) фаза щирого каяття («медового місяця») (осуд кривдником своєї поведінки, намагання зберегти відносини з потерпілою особою, обіцянки більше не повторювати насильства). На жаль, природа насильства циклічна і як правило насильство повторюється знов і знов» [5].

У випадку постійної напруги в найближчому оточенні дитина починає звикати до болі, звинувачень, образ, думаючи та сприймаюччи цю модель спілкування як таку, що є в родинах у багатьох. В неї формується відповідне ставлення до життя та до інших. Про травмуючий ефект годі й говорити. І якщо відносно дитини скоєно кримінальне правопорушення, яке потребує втручання правоохоронних органів та безпосереднє спілкування з дитиною, то мистецтво слідчого стає вирішальним.

Як зазначено у вироку вказаному вище відповідно до законодавства застосовуються обмежувальні заходи, відповідно до яких на засудженого можуть бути покладий обов`язок, зокрема, щодо заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства; 2) обмеження спілкування з дитиною в разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності.

Водночас положення ратифікованої Україною Стамбульської конвенції вимагають, щоб розслідування або кримінальне переслідування правопорушень, встановлених відповідно до ст.ст.35,36,37,38,39 Конвенції, не залежали цілком від повідомлення або скарги , поданої жертвою, і щоб провадження могло продовжуватися , навіть якщо жертва відкликала заяву або скаргу [6].

Разом з тим, у п.7ч.1ст.284 КПК України [7] передбачено, що правило про можливість потерпілої особи відмовитись від обвинувачення у провадженнях приватного обвинувачення більше не стосуватиметься випадків, у яких злочин пов`язаний із домашнім насильством. Така вимога законодавця є логічним по відношенню до прав потерпілої особи в світлі можливості тиску на неї.

Ми зазначали раніше, що «особливого значення морально-етичні вимоги набувають у випадках, коли неповнолітня особа є потерпілою або свідком кримінального правопорушення. У таких ситуаціях проведення процесуальних дій має бути спрямоване не лише на отримання необхідної для кримінального провадження інформації, а й на запобігання повторному переживанню дитиною травматичної події. Необґрунтоване проведення декількох однотипних процесуальних дій, повторне відтворення неповнолітнім обставин правопорушення або необхідність неодноразово контактувати з різними представниками органів правопорядку можуть негативно впливати на психологічний стан дитини та, водночас, позначатися на якості отриманих показань.

У зв’язку з цим важливим є принцип мінімізації процесуального втручання у життя неповнолітнього. Слідчий, прокурор та інші уповноважені особи повинні оцінювати необхідність кожної процесуальної дії за участю дитини з позиції її мети, доцільності та можливого психологічного впливу» [8].

Висновки. Проблему насильства над дитиною неможливо вирішити разово, вона набуває все нових і нових обертів кожного дня, проте зазначена світова квестія хоча і є складною, але вирішується спільними зусиллями представників різних відомств та інституцій. Від превенції кримінальних правопорушень до ефективного проведення кримінального провадження за участю дитини у випадку настання кримінальних процесуальних відносин залишається важливим моральний контекст виконання завдань представниками уповноважених органів досудового розслідування та суду.

Список використаних джерел:

1. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142.

2. Про внесення змін до няких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи : Закон України від 19.12.2019 № 409-IX// База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-20#Text.

3. Мельник О.В., Попович М.В. Особливості допиту малолітнього або неповнолітнього потерпілого: метод. реком. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. 112 с. (https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/35429).

4. Про реалізацію експериментального проекту «Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі»: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2023 № 867 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2023-%D0%BF#Text.

5. Вирок Болградського районного суду Одеської області від 16 квітня 2025 року у справі 497/3050/24**.** Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/126695418

6. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) : Міжнародний документ Ради Європи від 11 трав. 2011 р. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 21 лип. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

8. Мельник О., Гаврилюк Л., Тринога Т. Морально-етичні засади доказування на стадії досудового розсоілування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. *Центральноазійська дослідницька конвергенція: докази, відкриття та трансформаційні практики:* матеріали Міжнародної наукової конференції (International University of Central Asia (IUCA), Tokmok, Chüy Region, Kyrgyz Republic, 26 вересня 2026р.). С. 54-67. DOI: https://doi.org/10.65237/2336-3630-2026-10(1)-5.

References

1. Pro okhoronu dytynstva : Zakon Ukrainy vid 26 kvit. 2001 r. № 2402-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2001. № 30. St. 142.

2. Pro vnesennia zmin do niakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vprovadzhennia Yedynoho reiestru osib, zasudzhenykh za zlochyny proty statevoi svobody ta statevoi nedotorkanosti malolitnoi osoby, ta posylennia vidpovidalnosti za zlochyny, vchyneni proty statevoi svobody ta statevoi nedotorkanosti malolitnoi osoby : Zakon Ukrainy vid 19.12.2019 № 409-IX// Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-20#Text.

3. Melnyk O.V., Popovych M.V. Osoblyvosti dopytu malolitnoho abo nepovnolitnoho poterpiloho: metod. rekom. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, 2025. 112 s. (https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/35429).

4. Pro realizatsiiu eksperymentalnoho proektu «Spetsialist iz bezpeky v osvitnomu seredovyshchi»: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.08.2023 № 867 // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2023-%D0%BF#Text.

5. Vyrok Bolhradskoho raionnoho sudu Odeskoi oblasti vid 16 kvitnia 2025 roku u spravi 497/3050/24. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/126695418.

6. Konventsiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i

domashnomu nasylstvu ta borotbu z tsymy yavyshchamy (Stambulska konventsiia) : Mizhnarodnyi dokument Rady Yevropy vid 11 trav. 2011 r. Zakonodavstvo Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

7. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI : stanom na 21 lyp. 2026 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

8. Melnyk O., Havryliuk L., Trynoha T. Moralno-etychni zasady dokazuvannia na stadii dosudovoho rozsoiluvannia u kryminalnykh provadzhenniakh shchodo nepovnolitnikh. Tsentralnoaziiska doslidnytska konverhentsiia: dokazy, vidkryttia ta transformatsiini praktyky: materialy Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii (International University of Central Asia (IUCA), Tokmok, Chüy Region, Kyrgyz Republic, 26 veresnia 2026r.). S. 54-67. DOI: https://doi.org/10.65237/2336-3630-2026-10(1)-5.